

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора медичних наук, професора, в.о. завідувача
кафедри сексології, психотерапії та медичної психології
Харківського національного медичного університету

Маркової Маріанни Владиславівни

на дисертаційну роботу

Чабанюка Сергія Олександровича

**«Легка розумова відсталість у осіб підліткового віку: клініко-віковий,
медико-соціальний та реабілітаційний аспекти»,**

подану до спеціальної вченої ради ДФ 17.600.058

Запорізького державного медико-фармацевтичного університету МОЗ України,
створеної відповідно до рішення Вченої ради від 21.04.2023 р. (протокол № 1)
та наказу в.о. ректора Запорізького державного медико-фармацевтичного
університету від 05.05.2023 р. № 141 з правом прийняття до розгляду та
проведення разового захисту дисертації
в галузі знань «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина»

Актуальність теми дисертаційної роботи. Всесвітня організація охорони здоров'я визначає розумову відсталість, або порушення інтелектуального розвитку, як «групу етіологічно гетерогенних станів, які виникають у період розвитку особи та характеризуються значно нижчими за середній рівень інтелектуального функціонування та адаптивної поведінки» (Halvorsen M. B. et al., 2023). Відповідно до цього визначення, діагностика розумової відсталості не повинна ґрунтуватись виключно на результатах тестів інтелектуального функціонування, а, натомість, має базуватись на поєднанні використання названих стандартизованих тестів із клінічною оцінкою адаптивного потенціалу окремої особи індивідуально. Більше ніж 75% осіб із розумовою відсталістю мають її легку форму, яка характеризується суттєвим потенціалом до підвищення

соціальної адаптації. Дослідження етіологічних факторів, механізмів психопатогенезу та розробка на цій основі нових реабілітаційних заходів для молодого покоління хворих на легку форму розумової відсталості є досить актуальними (Patel D. R. et al., 2020; Hulsmans D. H. G. et al., 2022).

Розумова відсталість є одним із найбільш «дорогих» медичних станів, оскільки його ефективна корекція потребує позитивного медико-соціального супроводу широкого кола спеціалістів. Це обумовлено залежністю даного контингенту осіб, особливо підліткового віку, від сторонньої підтримки: через високі показники коморбідності із іншими розладами ці хворі частіше потребують медичної допомоги, через складнощі у сфері соціально-трудова адаптації – додаткової уваги соціальних працівників. Вирішення проблеми зменшення витрат на супровід даної категорії осіб полягає у розробці ефективних реабілітаційних програм, що направлені на здобуття підлітками із легкою розумовою відсталістю адаптивних форм поведінки, імплементацію даного контингенту осіб у суспільство, зменшення їх потреби у сторонній допомозі (Moeschler J. V., Shevell M., 2014; Giesbers S. A. H. et al., 2020).

Враховуючи зазначене, можна зі впевненістю стверджувати, що дисертаційне дослідження Чабанюка Сергія Олександровича є актуальним та своєчасним, що дозволяє досягти мети підвищення ефективності діагностики та медико-соціальної реабілітації осіб підліткового віку, які страждають на розумову відсталість легкого ступеня, шляхом удосконалення алгоритму діагностики та системи психотерапевтичної корекції та реабілітації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалась в рамках науково-дослідної роботи кафедри психіатрії, психотерапії, загальної та медичної психології, наркології та сексології Запорізького державного медико-фармацевтичного університету МОЗ України «Коморбідність психічної та іншої патології» (№ держреєстрації 0117U006966). Дисертантом самостійно виконано набір пацієнтів, клінічне

обстеження, статистична обробка даних, аналіз отриманих результатів, написані та підготовлені до друку статті та тези в матеріалах конференцій, забезпечене впровадження наукових розробок у практичну діяльність закладів охорони здоров'я.

Наукова новизна результатів проведених досліджень та їх наукова обґрунтованість. При оцінці найважливіших здобутків дисертаційного дослідження Чабанюка С. О. варто вказати на отримані результати, що мають вагому наукову новизну, а саме: було оцінено вплив широкого спектру соціально-гігієнічних факторів на перебіг легкої розумової відсталості підліткового віку. Автором окреслено коло факторів, які достовірно збільшують ризик ускладненого перебігу розумової відсталості, це: виховання у багатодітній сім'ї, постійні конфліктні ситуації між її членами та погане матеріальне положення.

Іншим здобутком дисертанта є те, що ним було встановлено закономірності впливу коморбідної соматичної, неврологічної та психічної патології на перебіг легкої розумової відсталості. Встановлено поширеність коморбідної патології серед обраного контингенту на рівні 78,5%, що негативно впливає на загальний стан, соціальне функціонування, якість життя та призводить до втрати працездатності в майбутньому.

Крім того, дисертантом було оцінено вплив сімейного оточення, умов проживання та рівня збереження інтелекту на показники якості життя та соціального функціонування осіб із легкою розумовою відсталістю підліткового віку.

Отримані автором результати є новими та корисними для подальшого розвитку наукових пошуків в галузі оптимізації менеджменту осіб з розумовою відсталістю.

Практичне значення отриманих результатів. Дисертаційна робота має безперечне практичне значення, що ґрунтується на розробці та апробації багаторівневої методики оцінки обмежень адаптації осіб із розумовою

відсталістю. Розроблена методика є універсальним інструментом комплексної оцінки стану обстежуваної особи із його наступним визначенням в рамках одного із чотирьох рівнів адаптивності.

Крім того, розроблені автором шість програм реабілітації осіб з легкою розумовою відсталістю мають виняткове значення для клінічної практики, оскільки дозволяють ефективно покращити психоемоційний стан, навчальні, комунікативні та соціально-побутові навички, підвищити показники якості життя обраного контингенту.

Сформовані автором принципи комплексної реабілітації підлітків із розумовою відсталістю лише додають практичного значення розглянутій дисертаційній роботі, оскільки є підґрунтям для подальших досліджень у цій сфері.

Практичні рекомендації впроваджені в практику роботи Комунального некомерційного підприємства «Обласний клінічний заклад щ надання психіатричної допомоги» Запорізької обласної ради (м. Запоріжжя), Комунального підприємства «Криворізька багатoproфільна лікарня з надання психіатричної допомоги» Дніпропетровської обласної ради (м. Кривий Ріг), Комунального некомерційного підприємства «Клінічна лікарня «ПСИХІАТРІЯ» (м. Київ), Комунального підприємства «Дніпропетровська багатoproфільна клінічна лікарня з надання з надання психіатричної допомоги Дніпропетровської обласної ради» (м. Дніпро).

Теоретичні положення і практичні рекомендації дисертаційної роботи впроваджені в навчальний процес кафедри психіатрії, психотерапії, загальної та медичної психології, наркології та сексології Запорізького державного медико-фармацевтичного університету та кафедри психіатрії, наркології, медичної психології та соціальної роботи Харківського національного медичного університету.

Результати оцінки наукового рівня дисертації та публікацій. Оцінка структури, змісту та форми дисертації. Дисертацію Чабанюка С. О. викладено на 151 сторінці друкованого тексту, ілюстровано 8 таблицями і 2 рисунками. Відповідно до вимог оформлення дисертацій (наказ Міністерства освіти та науки № 40 від 12.01.2017 р.), робота Чабанюка Сергія Олександровича складається із 2-х анотацій українською та англійською мовами, вступу, огляду літератури, розділу з описом матеріалів та методів дослідження, 5 розділів власних досліджень, аналізу і узагальнення результатів дослідження, висновків, практичних рекомендацій, списку використаної літератури, що містить 128 джерела (50 кирилицею і 78 латиною) та додатків. Дисертаційна робота написана державною мовою.

У вступі дисертантом чітко обґрунтовано актуальність проблеми та напрямок дослідження, науково сформульовано мету, яка корелює з темою та конкретизується у подальшому в завданнях, визначено об'єкт та предмет роботи, зазначені використані в роботі дослідницькі методи. Чітко сформульовані новизна та практична значущість дисертаційної роботи.

Розділ 1 дисертації «Легка розумова відсталість у осіб підліткового віку: клініко-віковий, медико-соціальний та реабілітаційний аспекти» являє собою огляд літератури, в якому наведено аналіз основних наукових публікацій за темою дисертаційної роботи з використанням переважно іноземних джерел за останні 5-7 років. В огляді літератури наведені уявлення щодо сучасної епідеміології, клінічної структури та заходів реабілітації легкої розумової відсталості у осіб підліткового віку.

Розділ 2. В розділі «Матеріали та методи дослідження» чітко представлений дизайн дослідження, надані клінічні характеристики основної групи дослідження. В дисертаційне дослідження включена достатня кількість осіб із легкою формою розумової відсталості. Використані статистичні методи дослідження дозволили дисертанту здійснити достовірну оцінку отриманих

результатів. Дисертаційна робота виконана на високому науково-методологічному рівні, що дозволило вирішити поставлені задачі. Дисертантом ретельно описані методи досліджень, які були використані в роботі.

Розділ 3. У цьому розділі «Клініко-анамнестичні особливості захворювання у осіб з легкою розумовою відсталістю підліткового віку» наведено результати аналізу впливу двох груп анамнестичних факторів на ризик виникнення легкої розумової відсталості. Зокрема, автором було встановлено, що чоловіча стать, обтяженість сімейного анамнезу (насамперед, станами залежності), вік батьків більше ніж 30 років, їх низький освітній рівень, патологічний період вагітності та затримки психомоторного розвитку на першому році життя значно підвищують ризик формування розумової відсталості.

У розділ 4 «Патопластичний вплив соціально-гігієнічних факторів на клінічне оформлення хвороби у осіб з легкою розумовою відсталістю підліткового віку» за результатами проведених досліджень дисертантом доведено, що найбільш значущими факторами, які впливають на перебіг розумової відсталості, є: вік початку захворювання, наявність та рівень виразності супутніх психічних порушень, проградієнтність перебігу захворювання, рівень збереження когнітивної функції до настання повноліття, соціальне оточення та матеріально побутові умови.

Розділ 5 «Структурно-динамічні характеристики легкої розумової відсталості у осіб підліткового віку із коморбідною патологією» присвячено визначенню структури супутніх соматичних, неврологічних та психічних розладів у обраного контингенту, а також визначенню їх впливу на перебіг основного захворювання. Автором було встановлено, що наявність одного або декількох коморбідних захворювань суттєво збільшує тривалість та частоту перебування осіб із легкою розумовою відсталістю підліткового віку на стаціонарному лікуванні, що, в свою чергу, сприяє розвитку неврозоподібних

розладів, астенічних і дистимічних проявів, фобій, посилює стани тривоги та провокує виникнення емоційно-вольових порушень та призводить до поглиблення соціальної дезадаптації.

Розділ 6. У цьому розділі «Особливості якості життя та соціального функціонування у осіб з легкою розумовою відсталістю підліткового віку» дисертантом було проведено порівняння суб'єктивних показників якості життя підлітків із тим, як оцінюють якість їх життя їх батьки чи опікуни, а також визначено залежність між рівнем соціального функціонування та збереженням інтелектуального рівня у досліджуваного контингенту осіб. Автором було встановлено, що обстежені підлітки були більш задоволені взаємовідносинами з однолітками і своєю якістю життя в цілому ніж їхні батьки, але менш сприятливо оцінювали сферу сімейних взаємин і дозвілля. Також дисертант визначив прямий кореляційний зв'язок між рівнем порушення соціального функціонування та глибиною когнітивного дефіциту у досліджуваного контингенту осіб.

Розділ 7 «Багаторівнева методика оцінки обмеження адаптації осіб з легкою розумовою відсталістю підліткового віку та програма їх реабілітації» присвячено опису розробленої методики комплексної оцінки адаптаційного потенціалу обраного контингенту, а також містить собі опис шести реабілітаційних програм. Розроблена дисертантом система передбачає визначення одного із чотирьох рівнів адаптації: дуже низький, низький, задовільний та компенсований. В залежності від визначеного рівня адаптації та характеру коморбідної патології індивідуально обирається одна з шести програм реабілітації. Автор повідомляє про високу ефективність розроблених заходів: більше третини всіх обстежених після проходження курсу реабілітації відзначили значні поліпшення адаптивних навичок статодинамічних функцій, а майже четверть – покращення здібностей до самообслуговування.

У розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» дисертант підсумовує проведені дослідження, проводить ретельний аналіз отриманих результатів, співставляючи їх з даними сучасних наукових публікацій.

Висновки дисертаційної роботи, їх 7, чітко відображають основні результати дослідження, є змістовними та обґрунтованими, повністю відповідають меті та завданням дисертаційної роботи.

Практичні рекомендації щодо використання результатів дослідження в клінічній практиці логічно завершують викладений матеріал, чітко сформульовані та реальні для використання в клінічній практиці.

Список літератури містить 128 джерел (із них кирилицею – 50, латиницею – 78) та відповідає вимогам оформлення дисертації. Переважають літературні джерела за останні 10 років.

Результати досліджень і основні наукові положення, викладені в опублікованих працях, які є ідентичні тим, що наведені у дисертаційній роботі.

Дисертація достатньо ілюстрована інформативними таблицями та рисунками, що сприяє легкому та логічному сприйняттю матеріалу.

Представлена дисертаційна робота подана до офіційного захисту вперше.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. Під час рецензування дисертаційної роботи порушення академічної доброчесності не встановлені.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. За матеріалами дисертації опубліковано 11 наукових праць, з них 5 статей, серед яких 4 – у фахових наукових виданнях України (1 стаття відноситься до міжнародної наукометричної бази «Web of Science»); 1 стаття у науковому виданні зарубіжної країни, яка входить до Європейського Союзу (Польща); 6 тез у матеріалах конгресів та конференцій.

Оцінка рівня поставленого наукового завдання та рівня оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджуються комплексним підходом до вирішення поставлених задач, достатньою кількістю підлітків із легкою розумовою відсталістю, включених в дослідження, сучасною статистичною обробкою отриманих результатів, що переконливо доводить достовірність отриманих даних та дозволили повністю виконати поставлені задачі, які сформульовано відповідно меті досліджень.

Завдяки комплексному підходу до вирішення поставленої у роботі мети, автором повністю розкрито сутність проблеми, що вивчалась, а також обґрунтовано практичні рекомендації.

Дизайн дослідження повністю відповідає принципам доказової медицини.

Представлені в роботі результати та сформульовані на їх підставі наукові положення і висновки обґрунтовані та достовірні.

Таким чином, дисертаційна робота Чабанюка Сергія Олександровича відповідає вимогам до дисертаційних робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Недоліки дисертації щодо її змісту і оформлення. В дисертаційній роботі виявлено поодинокі стилістичні та граматичні помилки, які принципово не впливають на якість проведеного дослідження та на загальну позитивну оцінку роботи. Наукова робота є самостійною, завершеною, яка має вагомe теоретичне і практичне значення. Завдяки комплексному підходу до вирішення поставленої мети, дисертантом повністю розкрито сутність проблеми, що вивчалась, а також обґрунтовано практичні рекомендації. У плані дискусії прошу здобувача відповісти на наступні питання:

1. Питання щодо розробленої методики визначення рівня адаптації осіб із розумовою відсталістю: чому не є достатнім визначення лише показників інтелектуального коефіцієнту?

2. Так сталось, що два роки вашого дослідження припали на карантинні обмеження з приводу коронавірусної інфекції, чи відзначилось це якось на результатах Вашого дослідження?

3. На Вашу думку, чи повинні реабілітаційні заходи для осіб з розумовою відсталістю враховувати гендерні особливості пацієнтів, і якщо так, то що Ви пропонуєте в цьому аспекті?

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Чабанюка Сергія Олександровича «Легка розумова відсталість у осіб підліткового віку: клініко-віковий, медико-соціальний та реабілітаційний аспекти», є завершеним самостійно виконаним науковим дослідженням, яке за актуальністю теми, обсягом, методичним рівнем досліджень, теоретичною і практичною цінністю, науковою новизною результатів, об'єктивністю і обґрунтованістю висновків і практичних рекомендацій, повнотою викладення отриманих даних в опублікованих роботах відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 та вимогам оформлення дисертацій, затвердженим наказом № 40 Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р., а її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина».

В.о. завідувача кафедри сексології,
психотерапії та медичної психології
Харківського національного
медичного університету МОЗ України,
доктор медичних наук, професор

М. В. Маркова

На електронний документ накладено: 1 (Один) підписи чи печатки:
На момент друку копії, підписи чи печатки перевірено:
Програмний комплекс: eSign v. 2.3.0;
Засіб кваліфікованого електронного підпису чи печатки: ПТ Користувач ЦСК-1
Експертний висновок: №05/02/02-1424 від 05.04.2016;
Цілісність даних: не порушена;

Підпис № 1 (реквізити підписувача та дані сертифіката)
Підписувач: МАРКОВА МАРІАННА ВЛАДИСЛАВІВНА 2485213560; посада: КЕРІВНИК;
Належність до Юридічної особи: ФОП МАРКОВА МАРІАННА ВЛАДИСЛАВІВНА;
Код юридичної особи в ЄДР: 2485213560;
Серійний номер кваліфікованого сертифіката: 248197DDFAB977E50400000020810801EF062D04;
Видавець кваліфікованого сертифіката: АЦСК АТ КБ «ПРИВАТБАНК»;
Тип носія особистого ключа: Незахищений;
Тип підпису: Удосконалений;
Сертифікат: Кваліфікований;
Час та дата підпису: 11:15 02.06.2023;
Чинний на момент підпису. Підтверджено позначкою часу для підпису від АЦСК (кваліфікованого надавача електронних довірчих послуг)